

Drejebog for arbejdet med mellemløber 2.0

– Skolers og PPRs forebyggende og praksisnære
samarbejde i almene klasser

Baggrund for mellemformer

Med mellemformer vil vi skabe stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber i de almene klasser. Det er der flere grunde til.

I Aarhus, men også nationalt, peger forskning på, at vi ikke lykkes godt nok med at skabe en skole for alle børn og unge. Mange mistrives og har det svært, og 15 procent af alle danske børn og unge får stillet en psykiatrisk diagnose, før de fylder 18 år. Samtidig ser vi, at flere og flere børn og unge ikke er en del af de almene fællesskaber på deres lokale folkeskole. Både børn, forældre og de professionelle oplever, at for mange børn med særlige behov ikke får den støtte, de skal have.

I mange år har der været en overvægt af indsatser rettet mod det enkelte barn og en individorienteret forståelse af udfordringer og problemer. Samtidig ved vi fra forskning, at det sjældent giver mening at arbejde med et barn væk fra dets kontekst. Barnets udvikling, hvad enten det er i positiv eller negativ retning, er altid et produkt af samspil mellem barnet selv og barnets miljø. Skolen er således en vigtig udviklingsbetingelse for børnene. Forskning viser også, at jo mere specialpædagogiske metoder er en del af almenmiljøet, jo bedre lykkes institutionerne med at skabe et inkluderende miljø for alle børn. Endelig viser forskning, at de professionelles relationskompetencer er afgørende for elevernes trivsel og læring på kort og lang sigt.

Når så mange børn har fået det svært, giver det ikke længere mening kun at arbejde med det enkelte barn. Vi bliver nødt til at arbejde mere med de miljøer, børnene mistrives i og falder ud af.

I efteråret 2020 lavede vi en afdækning af de aarhusianske skolars arbejde med mellemformer, der viste en optagethed og et ønske om at videreudvikle arbejdet med børn og unge, der af den ene eller anden grund er i en udsat position. Til denne videreudvikling efterlyste skolerne understøttelse til at udvikle det pædagogiske personales kompetencer, herunder en specifik efterspørgsel på kompetenceudvikling i brugen af specialpædagogiske praksisser i almene klasser samt en større grad af praksisnær understøttelse fra PPR.

En ny analyse af bredere børnefællesskaber på almenområdet, specialtilbud og PPR viser også, at der er behov for at kvalificere vores arbejde, så vi bedst muligt understøtter, at flere børn kan deltage og trives i de bredere børnefællesskaber.

Alt peger således på, at skoler og PPR sammen skal skabe bedre betingelser for, at flere børn kan være en del af børnefællesskaberne på skolerne, og at dette skal ske ved at se på rammer, ledelse og organisering, men også ved at kvalificere det arbejde, der sker i klasserne.

De professionelle kompetencer og de pædagogiske miljøer spiller en afgørende rolle for børns udvikling – negativt såvel som positivt. Flere års samarbejde mellem skoler og PPR viser også, at bestemte tilgange og metoder kan skabe den ønskede udvikling.

Det er særligt erfaringer med at bruge elementer af Nest tilgangen i almene folkeskoleklasser, som opleves som værdifuld. Nest tilgangen kombinerer pædagogiske praksisser fra almen- og specialpædagogikken og kommer med konkrete bud på pædagogisk praksis, som de professionelle videreudvikler på. Samtidig er Nest tilgangen også en rammesætning for de professionelle, fordi de professionelle lærer og udvikler ved deltagelse i stærke læringsfællesskaber. Skoler, der arbejder ud fra denne tilgang, beskriver almene klasse miljøer kendetegnet ved mere ro og positiv stemning og børn i bedre trivsel og læring.

Mellemformer tager således afsæt i forskning og en vision om at sikre stærke og mangfoldige børnefællesskaber, men også en erfaring med, hvad der virker.

Arbejdet med mellemformer betyder ikke, at vi skal lukke specialklasser og holde op med at lave indsatser for enkeltbørn. For nogle børn og unge vil det stadig være det rette tilbud. Fokus for arbejdet med mellemformer er, at det skal hjælpe alle professionelle til flere handlemuligheder i arbejdet med alle børn og unge – ikke bare i forhold til børn og unge, der har det svært.

Skoler og PPR startede arbejdet med mellemformer i august 2021. Denne drejebog er opdateret og spejler de indledende erfaringer med samarbejdet om mellemformer.

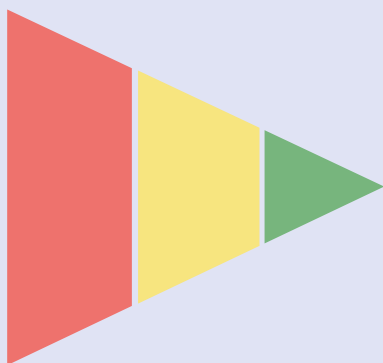
Målet for mellemformer

Politisk er det besluttet at målet for arbejdet med mellemformer er at skabe stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber i de almene klasser, at sikre at flest mulige børn og unge starter og bliver i deres lokale folkeskole, og at de trives og udvikler sig her. Endelig er det også et mål at forebygge udvikling af særlige behov hos børn og unge og at reducere de udfordringer, der allerede findes.

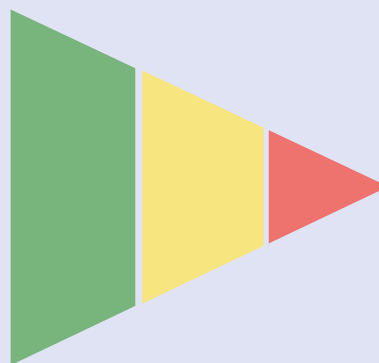
Afdækningen af skolernes arbejde med mellemformer fra 2020 viste, at skolerne arbejder med mange typer af indsatser i forhold til elever med særlige behov. De fleste skoler arbejder med indgribende tiltag, hvor elever tages helt eller delvis ud af klassen. Her er fokus på barnets adfærd eller læring. Langt færre skoler arbejder med forebyggende tiltag, hvor der arbejdes med at møde et eller alle børns behov i klassen. Her er fokus på klasserammen og de professionelle kompetencer.

Afdækningen gav således anledning til at beslutte, hvilke typer af mellemformer, der skal arbejdes mere med fremover. Målet er at skabe en bevægelse, hvor skole og PPR samarbejder meget mere om mellemformer, der er forebyggende (se illustration).

Hvad afdækningen viste

Den ønskede bevægelse

Det blev derfor besluttet politisk, at skoler og PPR sammen skal blive bedre til:

- At udvikle stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber i det almene skolemiljø
- At arbejde forebyggende med skolerammen og de professionelle kompetencer
- At bruge flere specialpædagogiske metoder i de almene miljøer

Ved at skabe trygge, forudsigelige og positive almene klassemiljøer kan man dels reducere børns eksisterende vanskeligheder og forebygge, at nye vanskeligheder opstår. Dette betyder, at der bliver færre enkeltbørnsager karakteriseret ved brandslukning og større mulighed for at arbejde forebyggende med pædagogisk og didaktisk udvikling af almenmiljøet. Det betyder også, at krydspresset mellem inklusion og faglighed mindskes betydeligt gennem arbejdet med tilgange og metoder, der er gode for alle børn.

Endelig er målet for arbejdet med mellemformer også at være en væsentlig anledning til at reformere skolers og PPR's samarbejde med det mål at styrke bevægelsen mod stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber i de almene miljøer. Skoler og PPR skal stadig samarbejde om enkeltbørn, idet der altid vil være børn, der har brug for en særlig indsats. Samarbejdet om mellemformer skal dog muliggøre, at skoler og PPR i højere grad arbejder med elevernes skolekontekst, og at der ad denne vej er færre elever, der kommer i mistrivsel og skal segregeres. Målet er, at arbejdet med mellemformer understøtter, at PPR i højere grad kan koble arbejdet med enkeltbørn med arbejdet med konteksten.

Der er allerede mange gode eksempler på mellemformer i arbejdet med børn og unge i Aarhus. Arbejdet med mellemformer skal bygge oven på dét, vi allerede gør. Der er ikke én bestemt måde at arbejde med mellemformer – der er flere. Derfor er denne drejebog heller ikke en facitliste, men et afsæt, der kan guide det videre arbejde.

Hvad er mellemformer?

På tværs af landet har kommunerne forskellige bud på, hvad arbejdet med mellemformer er. Nogle kommuner fokuserer på at etablere tilbud til elever med særlige behov væk fra det almene klasse miljø, men lokalt på skoler, mens andre arbejder med at bruge specialpædagogiske elementer i de almene klasse miljøer. I Aarhus arbejder vi med mange typer af mellemformer, men målet er at udbrede det forebyggende samarbejde om de almene klasse miljøer, så der udvikles stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber i almene klasser. Der er fokus på at udvikle de professionelles kompetencer og på at arbejde forebyggende med skolerammen, så flere elever får deres behov opfyldt i klassen. Endelig fusioneres special- og almenpædagogiske metoder og ressourcer i den almene undervisning.

Det helt konkrete mål for mellemformer er, at både professionelle og elever oplever:

- At eleverne bedre forstår, hvad der skal ske og derfor bliver nemmere at lede
- At der er mere ro (når der skal være det)
- At antallet af konflikter reduceres
- At eleverne er mere motiverede for at indgå i undervisningen
- At eleverne får bedre hjælp til at regulere sig selv
- At det bliver nemmere at håndtere overgange (aktivitet til aktivitet i timerne, frikvarter til time, fra en lektion til en anden, årgangsskift mv.)
- At der er bedre relationer mellem professionelle og elever
- At der er en positiv stemning i undervisningen
- At føle sig tryk og værdig

Hvad er den gode mellemform?

De tre rettesnore for mellemformer er:

- Har mellemformen som mål at udvikle stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber i det almene skolemiljø?
- Har mellemformen fokus på at arbejde mere forebyggende med skolerammen/skolens pædagogiske miljø og de professionelles kompetencer?
- Involverer mellemformen flere specialpædagogiske metoder i de almene miljøer?

Hvordan mellemformer

Skal vi lykkes med at skabe stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber, er det vigtigt at vi tager afsæt i PPR's børnesyn, som mellemformer er funderet på:

- Børn er mere ens end forskellige
- Børn lærer og trives i fællesskaber
- Børn er ikke problemet. De viser problemet
- Børn gør, hvad de kan. Det er de voksne, der kan gøre noget andet

Børnesynet er et vigtigt fundament for vores arbejde med mellemformer og danner samtidig grundlag for den bevægelse vi ønsker at skabe på skoleområdet i forhold til de herskende problemforståelser. Nyere forskning viser, at når der opstår udfordringer med at skabe inklusion i praksis, ses der overvejende en problemforståelse, der peger på den enkelte elev. De valgte løsningstrategier relaterer sig ligeledes oftest til den enkelte elev og dennes udfordringer. Dette sammenholdt med det stigende antal af børn og unge, der i dag mistrives, kalder på at børnesynet i højere grad indtænkes i organiseringen af undervisningen og i udformningen af skolens rammer. Med udgangspunkt i børnesynet vil skoler og PPR arbejde med konteksten og med hvad vi som voksne kan gøre anderledes, for at alle børn får de bedste forudsætninger for at lære og udvikle sig i det almene skoletilbud.

Dette kræver, at vi etablerer stærkere læringsfællesskaber hos de professionelle, hvor vi udvikler vores praksis ved at lære af hinanden og ved at få nye perspektiver på vores handlinger. For at lykkes med dette, bygger vi på samme bevægelse, som vi kender fra Stærkere læringsfællesskaber, hvor vi starter med at øge medarbejderne og ledernes læring, og i denne sammenhæng deres viden om specialpædagogiske tilgange, for derigennem at blive i stand til at skabe de bedste læringsmiljøer for børnene og de unge. Mellemløbet er således ikke et mål i sig selv, men den samskabende praksis, der skal føre til målet; at skabe stærkere og mere mangfoldige børnefællesskaber. Det er denne indsats-teori, som arbejdet med mellemformer baserer sig på.

Opgaven for skoler og PPR er at understøtte og facilitere arbejdet med mellemformer på skoler både i forhold til konkrete mellemformer, der starter i rul, og som en mere generel tænkning og praksis i skolers og PPR's samarbejde. Arbejdet med mellemformer skal være en væsentlig anledning til at udvikle skolers og PPR's sampraksis og samarbejde og understøtte en stærkere læringskultur og læringsfællesskaber på tværs af skoler og PPR.

Hver enkelt skole skal i samarbejde med PPR udvikle eller videreudvikle en mellemform, som imødekommer netop skolens udfordringer.

Arbejdet med mellemformer har fokus på aktionslæring med tæt kobling af teori og praksis, professionel læring i fællesskab, respekt for de professionelle fagligheder samt fælles værdier, modeller, sprog og praksis på tværs af organisationer.

Eksempler – mellemformer på en skole

Eksempel 1

Skolen har haft store udfordringer i forhold til at støtte børn med forskellige typer af vanskeligheder. I mange tilfælde er børn visiteret til specialklasse. Det betyder dog, at der er færre ressourcer til den almene undervisning. Andre børn får et tilbud om at komme i skolens pusterum, hvor de for en stund får mulighed for ro og støtte. Desværre betyder det, at disse elever går glip af undervisningen og af fællesskabet med klassen, ligesom elever indimellem har svært ved at komme tilbage i klassen. Skolen og PPR psykologen oplever, at problemerne forbundet med enkeltelever i mistrivsel er så store, at psykologen må bruge al sin tid på udredninger og henvisninger til specialtilbud og psykiatrisk udredning.

Selvom flere børn er kommet i specialklasse og nogle elever kommer i pusterummet, oplever mange af skolens ansatte, at der stadig er mange børn, der har det svært, og at undervisningen i for høj grad er præget af uro, konflikter og børn, der ikke lærer det, de skal. Nogle klasser har dog gode erfaringer med strukturer, rutiner, dagsprogrammer og visuel støtte, idet det skaber ro, hjælper børnene til at få overblik og blive motiverede for at indgå i undervisningen. I disse klasser bruger pædagogisk personale en mere ressourcefokuseret tilgang, hvor man guider frem for at iredtesætte. I stedet for at bruge forskellige metoder til forskellige børn, bruger personalet de samme metoder på alle børnene. Personalet oplever, at dette skaber et roligt, trygt og positivt læringsrum for både børn og voksne. De oplever også, at deres arbejde er lettere, fordi de kan bruge de samme metoder for alle elever. Derfor ønsker skolen, at samarbejdet om mellemformer skal have fokus på at udbrede disse metoder i alle klasser.

Skole og PPR aftaler et aktionslæringsforløb, hvor ledelse, ressourcepersoner og pædagogisk personale deltager. De aftaler også hvilke konkrete metoder, personalet skal arbejde med. På et møde holder PPR oplæg for pædagogisk personale, vejledere og ledelse om mellemformer og om metoder til, hvordan man kan understøtte trivsel og læring for alle børn. Pædagogisk personale deler deres viden og inspirerer hinanden og vælger metoder, de vil arbejde videre med. Efter mødet har pædagogisk personale nogle uger til at øve sig på nogle af metoderne. På teammøder udvikler personalet deres praksis ud fra principperne om stærkere læringsfællesskaber. Herefter får pædagogisk personale besøg i deres praksis af vejledere, pædagogisk leder og PPR, og metoderne drøftes og udvikles. Efter en måned holdes der igen et møde med oplæg, videndeling og valg af nye metoder, der skal arbejdes med, og dette fortsætter over 6 måneder.

Samtidig med at der arbejdes med aktionslæringen, aftales det også, at skolens ledelse og PPR skal udvikle den måde, skole og PPR generelt samarbejder om børn med særlige behov, så samarbejdet i højere grad kommer til at handle om at udvikle de professionelle kompetencer.

Det betyder, at samarbejdet kommer til at handle om at udvikle bedre procedurer og rutiner, så pædagogisk personale nemmere kan få hjælp til at lykkes med deres egne elever. Ressourcepersoner samarbejder mere med deres kolleger i undervisningen frem for at tage enkeltbørn ud i pusterummet. Endelig aftales det også, at PPR skal bruges mere til besøg i klassen og sparring til pædagogisk personale omkring, hvordan man kan skabe et godt læringsmiljø for både børn med og uden særlige behov.

Skolens foreløbige erfaringer er, at udbredelsen af en mere ressourcefokuseret tilgang så småt er ved at rod fæste sig rundt omkring i klasserne. Pædagogisk personale oplever mere ro i undervisningen og elever, der nemmere kommer i gang med aktiviteter som følge af mere struktur, flere rutiner og mere visuel støtte i klasserummet. Der er stadig elever, der har brug for særlige indsatser, men flere kan nemmere hjælpes inde i klassen. Personalet oplever samtidigt, at anvendelsen af flere specialpædagogiske tilgange virker inkluderende og skaber mere trivsel hos de enkelte elever, der normalt har store vanskeligheder med at indgå i klassefællesskabet.

Skoleledelsen fortæller desuden, at inddragelsen af PPR i en mere kompetenceudviklende rolle har været utrolig givende for skolens personale og ledelse. Det pædagogiske personale føler sig i højere grad understøttet i at løfte alle elevers trivsel og læring i klasserummet.

Eksempel 2

En skole oplever, at der på tværs af klasser og årgange er mange udfordringer med at få inkluderet en gruppe af børn, som har det rigtig svært. Nogle af børnene har autisme og ADHD, mens andre børn er udsatte eller i en sårbar position. Skolens personale har overfor ledelsen givet udtryk for, at det kan være svært at nå alle eleverne i timerne, særligt i de klasser, hvor det faglige niveau er meget spredt. Personalet oplever også, at de af og til står magtesløse over for, at der er flere elever, der mistrives. Den tilknyttede PPR-psykolog arbejder med mange børn, der er i stor mistrivsel, og flere af børnene skal udredes, fordi andre tilbud overvejes til dem.

Skole og PPR vil i samarbejdet om mellemformer starte med at fokusere på to klasser på mellemtrinnet, fordi det er her, der er særligt mange børn i mistrivsel. Her vil man lave et aktionslæringsforløb om co-teaching og udbredelsen af specialpædagogiske metoder, der kan understøtte bedre trivsel og deltagelsesveje for alle elever. Psykologen vil byde ind med viden om konkrete børn, således at det er metoder, som disse børn har brug for, der udbredes på klassen. På skolen gives der timer til at personalet kan co-teache nogle timer om ugen i et skoleår. De to lærere skal planlægge, udføre og evaluere deres pædagogiske praksis for at sikre, at der sker en faglig og trivselsmæssig udvikling hos børnene. Udover ledelsen indgår ressource-teamet også i forløbet. De skal udvikle en særlig ekspertise i co-teaching, således at de i højere grad kan co-teache med skolens øvrige pædagogiske personale, når der opstår udfordringer ift. børn, der er i mistrivsel eller har faglige vanskeligheder. SLF-læringspartner skal understøtte den organisatoriske læringsproces og er tovholder på møder mellem skole og PPR, hvor arbejdet med mellemformer kvalificeres.

Aktionslæringsforløbet indledes med et møde, hvor PPR holder et oplæg om, hvordan co-teaching kan hjælpe børnene og om, hvordan man starte arbejdet med co-teaching. Enkelte specialpædagogiske metoder præsenteres også. Herefter begynder det pædagogiske personale at planlægge, hvordan de skal samarbejde. Efter mødet starter arbejdet med co-teaching i klasserne. For at sikre, at alle lærer af hinanden, laves en plan, hvor PPR og SLF læringspartner sammen med pædagogisk ledelse og ressource-teamet besøger klasserne og giver feedback på praksis. Efter lidt tid holder PPR igen et oplæg om, hvordan man kan arbejde videre med co-teaching og specialpædagogiske metoder. Forløbet fortsætter med oplæg, co-teaching og besøg i praksis igennem et år.

Den foreløbige tilbagemelding er, at det pædagogiske personale oplever, at de kommer omkring mange flere elever, og at der er skabt mere ro og en bedre stemning i de timer, hvor der er co-teaching. Flere lærere oplever, at de begge har en vigtig rolle i undervisningen, og at de er gået fra at tage sig af enkeltelever, der havde det svært i klassen, til at lave klasseundervisning, hvor alle elever kan deltage. Nogle af lærerne fortæller, at de er i gang med at bruge de specialpædagogiske metoder i de timer, hvor de er alene. Skolen og PPR-psykologen er sammen ved at lægge en plan for, hvordan mere af PPR-psykologens tid og ekspertise kan bruges til besøg i klasser og sparring til pædagogisk personale frem for med udredninger.

Virksomme greb i arbejdet med mellemformer

Det første år med mellemformer har tilvejebragt en række af erfaringer i forhold til hvilke greb og faktorer, der indtil nu har været virksomme for skoler og PPR i deres arbejde med mellemformer. Disse erfaringer kan med fordel indtænkes for at understøtte det indledende og/eller videre arbejde med mellemformer.

Erfaringer viser, at det i det indledende arbejde er vigtigt, at:

- Der er en inkluderende tilgang til alle børn, og at det gøres tydeligt at mellemformsarbejdet hviler på PPR's børnesyn
- De første møder er med deltagelse af skolens ledelse, pædagogiske ledere og PPR, men at ressourcepersoner herefter inddrages i planlægningen.
- Planlægning og design af mellemformer tager afsæt i lokale data om skolens børn og skolens måde at arbejde på
- Grundig dialog omkring samarbejdets mål og midler
- Det formuleres hvilke konkrete tegn hos børn og de professionelle, man ønsker at se
- Ressourcepersoner involveres i kvalificering af arbejdet og i praksis
- Mål og roller kommunikeres tydeligt til alle
- Medarbejdere medvirker til at beskrive konkrete tegn, der arbejdes hen imod.
- Skole for alle hæftet anvendes

I forlængelse af ovenstående fremhæves skolens ledelse og dennes rolle som afgørende for arbejdet med mellemformer. Særligt viser erfaringer, at det er virksomt med en:

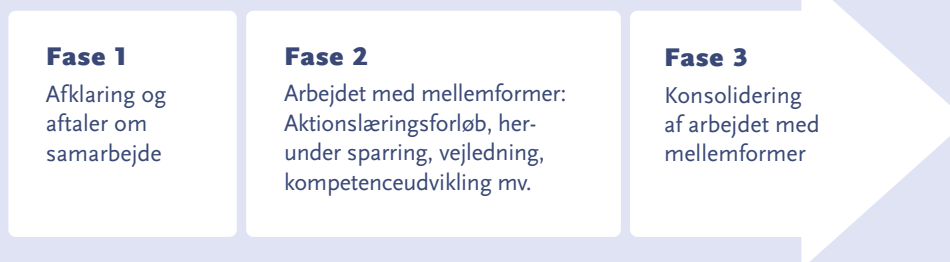
- Lokal, tydelig og faglig funderet ledelse
- Ledelse, der prioriterer og understøtter implementeringen af mellemformer helt ind i praksis
- Ledelse, der sikrer at arbejdet med mellemformer gøres struktureret og systematisk, og at der er afsættelse af tid til læring
- Ledelse, der deltager i læringsfællesskabet og aktionslæring og sikrer vedholdenhed hos skolens personale
- Ledelse, der er opmærksom på strukturer der modarbejder målet

Erfaringer viser desuden, at det undervejs i arbejdet med mellemformer er virksomt, at:

- Anvende aktionslæring med teori, demonstration af konkrete metoder, øvelse, besøg i praksis og feedback
- Fokuserer på de små forandringer og på at tage små skridt ad gangen
- Fokuserer på få metoder ad gangen og at alle involverede lærer de samme metoder, så praksis forankres
- Arbejdet med mellemformer sker i samklang med øvrige opgaver på skoler og PPR
- Inddrage SLF læringspartnere
- Arbejdet med mellemformer berører børn, som har særlige behov og som PPR alligevel skal arbejde med
- Andre PPR-sagsgange tilpasses tilgange fra samarbejdet (supervision, sparring og PPV'er)
- Der følges op på om man er på vej og kan se tegn på den ønskede udvikling.
- Der skabes grobund for organisatorisk læring ved at skolen og PPR løbende evaluerer og kvalificerer arbejdet med det pædagogiske personale, de organisatoriske strukturer og samarbejdet mellem skole og PPR.

Faser

Der er tre faser i arbejdet med mellemformer

Den første fase vil være en undersøgende og afdækkende fase. I denne fase skal vi hele tiden bruge målene for arbejdet med mellemformer som rettesnor for planlægningen, så det sikres, at indsatsen er i overensstemmelse med hensigten. På baggrund af skolens data vil skoleledelsen sammen med PPR have en dialog om, hvad skolens ønsker og behov er i forhold til et samarbejde omkring mellemformer. Er der eksempelvis noget, som skolen allerede har erfaring og lykkes godt med i enkelte klasser eller årgange, som der skal arbejdes videre med? Er der tavs viden hos lærerne, pædagoger eller ledelserne, som vi med fordel kan få bragt frem til fælles læring? Eller skal der arbejdes med noget nyt? Herefter udfærdiges en mere præcis aftale om det videre samarbejde (skabelon til samarbejdsaftale er til sidst i drejebogen). Det anbefales, at medarbejdere, såsom ressourcepersoner eller vejledere, også deltager i disse møder. Denne indledende dialog mellem skoleledelsen og PPR er afgørende, idet dette er fundamentet for alt videre arbejde.

Den anden fase vil være selve arbejdet med mellemformen på baggrund af de beslutninger, der er taget i fase 1. Det konkrete skole-PPR samarbejde skal føre til en stærkere læringskultur for alle de professionelle, hvor de professionelle lærer og øges, fordi de er undersøgende på deres egen praksis og lærer af hinanden. Arbejdet med mellemformer vil derfor være praksisnært og have karakter af aktionslæring. I aktionslæring udvikles ny praksis på baggrund af en tæt kobling af teoretisk viden og den praksisviden, de professionelle har i forhold til en konkret opgave. Undervejs i fase 2 indsamles data på de professionelle lærer og handlinger i praksis i relation til de beslutninger, der er truffet. Dette kan give anledning til, at der undervejs laves nogle justeringer, fordi det er blevet tydeligere, hvilke processer der er virksomme.

Den tredje fase har fokus på at konsolidere arbejdet med mellemformer og en stærkere læringskultur. Selvom der kun tilføres ressourcer til arbejdet med mellemformer i de indledende faser, er det hensigten, at skolers og PPR's samarbejde om mellemformer skal fortsætte ud i fremtiden som en generel tænkning og praksis, der har udvikling af skolemiljøet for øje.

Roller

Fælles for alle involverede fra både skole og PPR er samarbejdet om at få et godt afsæt for arbejdet med mellemformer.

Mellemformen er forankret hos skolens ledelse, og det er skolelederen, der har ansvaret og beslutningskompetencen for arbejdet, ligesom det er skolelederens ansvar at kommunikere til forældre og medarbejdere om det lokale arbejde med mellemformer.

BU-cheferne har til opgave at understøtte skolelederne i denne opgave. UngiAarhus og dagtilbud kan også tænkes ind i et samarbejde.

Skoler og PPR tager afsæt i data og designer og samskaber i fællesskab processen for de lokale mellemformer. PPR medarbejdere, som er repræsenteret ved distriktpsychologen og en PPR-kollega fra FFA, har forskellige kompetencer, og den konkrete opgave vil vise, hvilke kompetencer en given opgave kalder på, og hvordan samarbejdet helt ud i praksis skal se ud. Mens distriktpsychologen har en vedvarende rolle på skolen, er FFA-kollegaens deltagelse i samarbejdet af kortere varighed.

Arbejdet med mellemformer kan med fordel involvere nogle af de sager, som psykologen har henvisninger på, således at arbejdet med mellemformer bliver en anledning til både at arbejde med enkeltbørn og hele børnegruppen. Fra PPR aftaler teamleder, distriktpsycholog og FFA-kollega internt deres roller inden samarbejds møderne og i løbet af samarbejdet. Opgaven for alle er at understøtte arbejdet med mellemformer på skolen både i forhold til konkrete rul og som en mere generel tænkning og praksis.

Ressourcer og proces

For at hjælpe udviklingen/videreudviklingen af mellemformer godt i gang gives ekstra ressourcer til arbejdet med mellemformer de første 2 år af det 3-årige rul. Her er dels tale om økonomiske ressourcer til skolen og dels ekstra timer til distriktpsychologen, samt til følgeskab af en FFA-kollega.

Tildelingen af ressourcer er illustreret med de hvide cirkler i nedenstående figur. Den underliggende blå pil illustrerer, at skolers og PPR's samarbejde om mellemformer fortsætter efter år 3 og således er en vedvarende udviklingsproces. De ekstra ressourcer er således en understøttelse til opstart af processen.

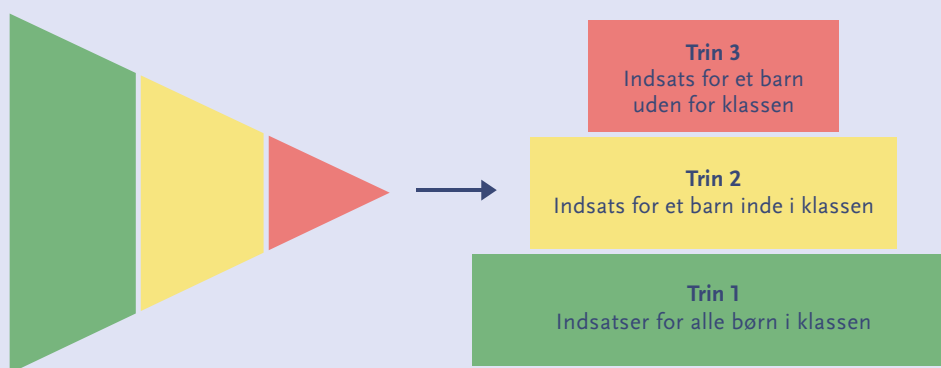
*Skolerne tildeles ressourcer efter samme fordelingsnøgle som støttecenterressourcerne. I gennemsnit får hver skole ca. 0,55 mio. kr. fordelt på de to første år i det treårige rul.

Modeller

Centralt i arbejdet med mellemformer er dét at udvikle en stærkere læringskultur. Et fælles afsæt i nogle enkle modeller kan understøtte, at de professionelle udvikler stærkere fælles viden, sprog og praksis. Styrket fælles viden, sprog og praksis på tværs af skoler og PPR og på tværs af en skole kan give en stærk sammenhængskraft i opgaveløsningen.

Forebyggelsestrekanten illustrerer den ønskede bevægelse i arbejdet med mellemformer: Frem for at bruge mange ressourcer på arbejdet med enkeltbørn uden for klassen er målet at arbejde forebyggende med skolens miljø og de professionelle kompetencer.

Trinmodellen kan understøtte, at de professionelle reflekterer over, hvordan man kan komme til at arbejde mere på trin 1, hvor de professionelle arbejder forebyggende med hele klassen. Trinmodellen ligner forebyggelsestrekanten, idet det grønne område nu er placeret nederst.

Nøddeskalmodellen illustrerer alle de niveauer, der er vigtige og som skal hænge sammen, hvis man skal lave en udvikling, der er meningsfuld for alle involverede og bæredygtig over tid.

Metoder

Tilgange og metoder i klasserummet, der understøtter et stærkt og mangfoldigt fællesskab for alle elever

Samarbejde

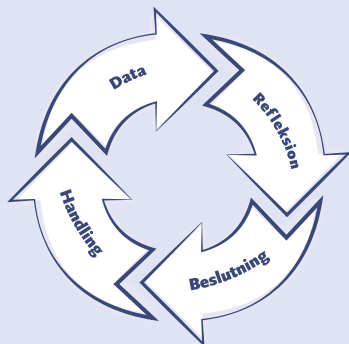
De professionelle samarbejde i og uden for klassen

Systemstrukturer

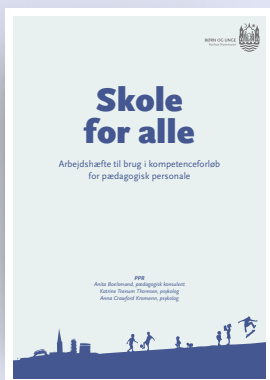
Ressourcefordeling, muligheder for at samarbejde og lære, kompetenceudvikling og ledelse

Fundament

Tydeligt børnesyn og en inkluderende tilgang til alle børn. Viden om udvikling hos børn med og uden særlige behov, samt om professions- og organisationsudvikling. Lokalt råderum med afsæt i lokale kompetencer og behov

Kolbs læringscirkel er en central model for at sikre at handlinger udføres på baggrund af undersøgelser af data, refleksion over data og beslutninger om, hvad der skal ske.

Skole for alle hæftet kommer med konkrete bud på pædagogiske metoder som understøtter et trygt, forudsigeligt og positivt klassemiljø, der tilgodeser børn med og uden særlige behov. Hæftet indeholder beskrivelser af, hvorfor metoden er vigtig og hvordan man kan bruge metoden.

Endeligt kan **metodehåndbogen fra Stærkere læringsfællesskaber** bidrage med en værktøjskasse til arbejdet med at facilitere og lede læring.

Overvejelser til opstart af samarbejdet

Det er svært og krævende at skabe forandringer - både for enkeltpersoner og for organisationer. En god start er vigtig for at lykkes på længere sigt. Her følger nogle overvejelser til at komme godt i gang med samarbejdet om mellemformer.

Gør det enkelt

Forandringsprocesser, der lykkes, er ofte kendetegnet ved, at vi har spurgt os selv om, hvilke konkrete tegn og mål vi vil se. Vi skal identificere tegn, der viser om vi er på vej mod målet, er enkle, til at forstå og til at få øje på. Derfor anbefales det, at man arbejder på at formulere mål og tegn for praksisforandring, der kan registreres med det blotte øje og som man vil kunne filme med et kamera. Målene skal samtidig være så konkrete, at alle forstår det samme ved dem. Endelig skal de være lette at forklare i et lettilgængeligt sprog, som alle involverede kan forstå. Så bliver det lettere at kommunikere om arbejdet med mellemformer.

Få forandringer

Også kendetegnende for forandringsprocesser, der lykkes, er fokus på få (frem for flere) forandringer. Hellere et dybere fokus end at sprede sig ud over meget. Med et dybere fokus kan man også bedre vurdere om arbejdet lykkes og se, hvad der virker eller ikke virker.

Tag afsæt i eksisterende viden og praksis

Tag gerne afsæt i viden, modeller, sprog og praksisser, som skoler og PPR allerede er fortrolige med (fra f.eks. SLF). Der er masser af vigtig viden og praksis, som kan videreudvikles og flettes sammen. Dette er både meningsfuldt i forhold til at lykkes, men også mere motiverende og nemmere for de professionelle.

Forhold jer til jeres rammer

Forandringsprocesser bliver ofte udfordrede af rammemæssige vilkår, der spænder ben for arbejdet. Det kan være vigtigt så vidt muligt at identificere og arbejde med rammer, der kan komme til at forhindre den ønskede udvikling.

Det kan overvejes, om der er eksisterende praksisser i skole og PPR samarbejdet, som modarbejder et arbejde med mellemformer eller som skaber unødigt kompleksitet. Dette kan give anledning til en vurdering af om nogle af disse praksisser kan forenkles eller fjernes.

Eksperimenter og fleksibilitet

Forandringsprocesser, der lykkes, er ofte kendetegnet ved eksperimenter og fleksibilitet i starten. Brug tidlige erfaringer og data til at se på, om der er noget, der skal justeres.

Redskaber

Det er vigtigt at have den rette stilladsering af arbejdet med mellemformer – især i starten hvor arbejdet med mellemformer skal afklares og aftales.

En indkredsning af samarbejdet om mellemformer kan kræve tid og plads til refleksion, og det er erfaringen, at processen strækker sig over flere møder. Første møde kan starte med at se på målet for arbejdet med mellemformer samt roller og ressourcer i samarbejdet. Enkle slides, der visuelt understøtter disse pointer, kan findes på siden om Mellemformer på Aarhus Intra. Efter denne indledning undersøges og reflekteres der over data.

Samarbejdsaftalen skal bruges til at konkretisere aftalerne.

Skole for alle hæftet er bud på konkrete pædagogiske metoder.

Redskaberne vil være at finde på siden om **Mellemformer på Aarhus Intra**. Her vil vi løbende opdatere med nye redskaber og viden til deling.

Referencer

- Analyse & Tal (2021). *Håndtering af bekymrende fravær i folkeskolen*. København: Børns Vilkår og Egmont Fonden.
- Andersen, D.M. (2018). Tretrinsmodellen – pædagogiske strategier og pædagogisk støtte. I: S. Clasen & K.T. Thomsen (red.). *Nest programmet i Danmark*. En tredje vej til inkluderende fællesskaber. Frederikshavn: Dafolo.
- Boelsmand, A., Thomsen, K.T. & Kromann, A.C. (2018). *Skole for alle*. Arbejdshæfte til brug i kompetenceforløb for pædagogisk personale. Aarhus: PPR, Børn og Unge, Aarhus Kommune.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2021). *En vejledning om mellemformer*. Om rammer og muligheder for fleksibilitet mellem almenundervisningen og specialundervisningen i folkeskolen. København: Børne- og Undervisningsministeriet.
- Børns Vilkår & Egmont Fonden (2020). *Skolens tomme stole*. Skolefravær set fra barnets perspektiv. København: Børns Vilkår og Egmont Fonden.
- Clasen, S. & Thomsen, K.T. (2018). *Nest programmet i Danmark*. En tredje vej til inkluderende fællesskaber. Frederikshavn: Dafolo.
- Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (juni 2022): *Mellemformer: Inkluderende læringsmiljøer i folkeskolen*. En kvalitativ analyse af tre organiseringsformer.
- Hansen, J.H., Jensen, C.R., Molbæk, M. & Schmidt, M.C.S. (2020). *Samarbejdsprocesser om inklusion og eksklusion*. Haderslev: Nationalt videncenter om Udsatte Børn og Unge.
- Holstein, B.E., Henriksen, T.B., Rayce, S.B., Ringsmose, C., Skovgaard, A.M., Teilmann, G.K., Væver, M.S. (2021). *Mental sundhed og psykisk sygdom hos 0-9-årige børn*. København: Vidensråd for Forebyggelse.
- Jeppesen, P., Obel, C., Lund, L., Madsen, K.B., Nielsen, L. & Nordentoft, M. (2020). *Mental sundhed og psykisk sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år*. København: Vidensråd for Forebyggelse.
- KL (2020). *Eksempler på mellemformer – Tilbud til børn med særlige behov mellem almen- og specialundervisning*. København: KL. 1. udgave, 1. oplag.
- Kromann, A.C. & Tanggaard, L. (2022). *Nest møder velfærdsideologi i Aarhus*. Erfaringer med at koble et amerikansk inklusionskoncept og dansk velfærdsideologi i skoleudvikling. Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, 59 (1), 24-40.
- Mitchell, D. (2014). *Hvad der virker i inkluderende undervisning*. Evidensbaserede undervisningsstrategier. Frederikshavn: Dafolo.
- Molbæk, M.; Jensen, C.R & Hansen, J.H. (2022). *Samarbejde om den inkluderende skole*. Akademisk Forlag
- Sunesen, M.S.K. & Pedersen, A. (red) (2022). *Mellemformer i skole og dagtilbud*. Akademisk Forlag.
- Aarhus Kommune (jan 2022). *Fælles indsigter fra praksis i forhold til brederes børnefællesskaber på almenområdet, specialtilbud og PPR i Aarhus Kommune*
- Aarhus Kommune (2020). *Afdækning af skolernes arbejde med mellemformer*. Aarhus: PPR, Børn og Unge, Aarhus Kommune.
- Aarhus Kommune (2019). *Evaluering af Nest i Aarhus 2015-2019*. Aarhus: PPR, Børn og Unge, Aarhus Kommune.

Websider

Mellemformer i Aarhus: <https://detvigoer.aarhus.dk/skole-og-fritid/mellemformer/>.

Stærkere læringsfællesskaber i Aarhus: <https://detvigoer.aarhus.dk/staerkere-laeringsfaellesskaber/>.

Samarbejdsaftale - mellemformer

Navn på skole	
Navn på mellemformen	
Fra skolen deltager	
Fra PPR deltager	

Beskrivelse af udfordring, mål, design, ressourcer og evaluering

Hvilken udfordring skal mellemformen løse?	
Hvad er målet/ene for eleverne? Hvad er målet/ene for de professionelle? (Hvis vi skulle filme den ønskede forandring, hvad ville vi så gerne se?)	
Hvad skal mellemformen være? Hvad er PPR's opgave/ansvar - skolens opgave/ansvar?	
Hvilke ressourcer skal bruges Fagligheder, timer, fysiske rammer, økonomi etc.?	
Evalueringsdesign Hvad vil vi gerne undersøge og hvordan? Hvem gør hvad? (brug skemaet på næste side).	

Samarbejds møder

Hvilke møder er der behov for på tværs af skolen og PPR? Kan man bruge eksisterende fora eller skal vi have nye?	
Hvem indkalder til møder?	

Dato:

Underskrift PPR leder

Underskrift Skoleleder

Skema til planlægning af evaluering

Skemaet tager afsæt i samarbejdsaftalen og bruges til at formulere tegn og aftale evaluering. Efter en periode på ca. 6 mdr. mødes skole og PPR og evaluerer, hvordan arbejdet er gået, og om der skal ændres i tegn eller processer. Evalueringen gentages efter aftale.

Guiden på næste side bruges til dette.

Dato for udfyldning:

FRA SAMARBEJDSAFTALEN: Hvad er målet/ene for eleverne? Hvad er målet/ene for de professionelle? (Hvis vi skulle filme den ønskede forandring, hvad ville vi så gerne se)	HVAD ER BESLUTTET FRA SAMARBEJDSAFTALEN HER?
Hvad er tegnene på, at eleverne er på vej til målet? Hvad er tegnene på, at de professionelle er på vej til målet?	
Hvilke data samler vi, hvornår og hvordan? Udvælg f.eks. tre datasæt (gerne tegnene foroven), som vi vil fokusere på. Vælg gerne data, der er nemt at indsamle og gemme. Hvem indsamler data? Hvordan behandler vi data efterfølgende? Hvad er hhv. skole og PPR's rolle?	
Hvordan og hvornår evaluerer vi? Hvem gør hvad og hvornår? Hvor lang tid mødes vi og hvem deltager? Guiden med Kolbs læringscirkel bruges til at følge op på dette skema.	

Guide til at følge op på og planlægge næste evaluering

Data

- Hvad fortæller den data, vi har indsamlet os?
Er vi på rette vej med vores mellemformer?
- Hvad hæfter vi os særligt ved?

Refleksion

- Hvilke forklaringer kan der være på disse data?
- Kan der være andre mulige forklaringer?
- Arbejder vi med det, som vi håbede på?

Handling

- Hvornår skal vi gøre det, vi lige har talt om?
- Hvilke data skal vi indsamle for at vurdere om vi er på rette vej?
- Hvornår laver vi en opfølgning?
- Såfremt nye mål og tegn aftales, kan et nyt skema til planlægning af evaluering udfyldes.

Beslutning

- Hvad skal vi gøre på baggrund af dette?
- Hvad skal vi fortsætte med og hvad skal vi gøre anderledes – det kan være ifht. mål, tegn eller i vores måde at arbejde på?
- Hvilke ting skal vi undersøge?

Evalueringsskema for mellemformer

Skemaet bruges i forbindelse med de halv-årige møder om mellemformer mellem skole og PPR (teamleder, distriktpsycholog og FFA-kollega).

Skemaet bruges til at nedfælde tegn på, at I er på vej til at nå de mål, I har formuleret i samarbejdsaftalerne. Brug gerne de noter, I har lavet ifbm. planlægningen af evalueringen i samarbejdsaftalen.

Teamleder sørger for at skemaet udfyldes og sendes til Lisbeth (nlik@aarhus.dk) og Anna (acp@aarhus.dk), som samler data på tværs af skolerne mhp. at følge udviklingen og værdien af arbejdet med mellemformer.

Navn på skolen:

Hvornår startede arbejdet med mellemformen:

Dato for udfyldning:

Hvilke tegn ser I hos børnene?	
Hvilke tegn ser I hos de professionelle?	
Hvilke organisatoriske tegn ser I?	

Eksempler på tegn

1. Hvilke tegn ser I hos børnene?

Tegn kan være mange ting, men f.eks. være mere ro i klassen, flere der deltager i undervisningen, færre konflikter, færre børn der skal have individualiseret hjælp, flere børn der udtrykker trivsel, flere der leger med hinanden.

2. Hvilke tegn ser I hos de professionelle?

At flere professionelle bruger visuel støtte, flere der er gode til at skabe ro, flere der opdeler beskeder og opgaver, så de er overskuelige, flere der bruger bevægelsesaktiviteter i undervisningen, flere der anviser frem for at skælde ud.

Hvis co-teaching anvendes: At de professionelle forbereder sig sammen, er i praksis sammen og evaluerer praksis sammen. At begge professionelle arbejder med alle børn og at begge professionelle er aktive.

3. Hvilke organisatoriske tegn ser I?

På skoleniveau: At der er etableret procedurer og samarbejdsflader, der har fokus på at det er de professionelle, der skal udvikle sig og ikke børnene. At minihold og lign. på trin 3 lukkes eller justeres, at vejledere i højere grad inddrages ifht. kompetenceudvikling af kollegaer frem for at tage sig af enkeltbørn, at flere ledere besøger og giver sparring på pædagogisk praksis rettet mod at skabe bredere børnefællesskaber.

I samarbejde mellem skole og PPR: At PPR i højere grad besøger og giver sparring ifht praksis, at PPR laver co-teaching, at PPR i højere grad giver vejledning i brug af specialpædagogiske praksisser, didaktik, klasserumsledelse og relationskompetencer rettet mod fællesskabet, at PPR laver aktionslæring sammen med skolen og at PPR laver ledelsessparring omkring arbejdet med at skabe bredere børnefællesskaber.